

O KONFERENCI „DVĚ STOLETÍ KARLA MARXE“

5. května 2018 jsme si připomněli 200. výročí narození Karla Marxe a při této příležitosti se ve dnech 4.–5. května (tzn. přesně v den řečeného výročí) uskutečnila v Pražském kreativním centru z iniciativy Aleše Nováka konference „Dvě století Karla Marxe“, jež byla věnována *vyhradně filosofickému* vlivu a dědictví tohoto myslitele.

Hlavním řečníkem byl dne 4. května Petr Kužel s přednáškou „*Marxova filosofie a její kritická funkce*“. Cílem přednášky bylo přiblížit nejvýznamnější prvky Marxova kritického přístupu. Autor pojednal nejprve o metodologických a epistemologických aspektech Marxovy teorie. Přiblížil Marxovu distinkci mezi tzv. „předmětem poznání“ a „reálným předmětem“ a tím, co Marx nazývá „exoterickou“ a „ezoterickou“ rovinou zkoumání. Dále představil jeho kritiku empirismu a naznačil souvislost tohoto přístupu s přístupem francouzské historické epistemologie. Na příkladu Marxovy kritiky politické ekonomie se pak P. Kužel zaměřil na to, jak Marxova metoda historizace kategorií a jejich „denaturalizace“ může být i účinným nástrojem deideologizace – jednak odhaluje sociální a historickou konstituovanost určitých fenoménů, a zbavuje je tak zdání přirozenosti, a jednak v souladu s principy kritické teorie vysvětluje, proč o určitých společenských jevech vznikají systematicky chybná přesvědčení, která jsou ale společensky fixována jako „poznání“. V souvislosti s konceptem ideologie a dekonstrukce ideologií pak P. Kužel přiblížil i koncept symptomálního čtení, který podle francouzského filosofa Louise Althussera Marx objevil a aplikoval právě při své četbě a kritice politické ekonomie.

Druhý den konference zahájil Jan Bierhanzl přednáškou „*Marxova ontologie smyslového*“. *Ekonomicko-filosofické rukopisy* se běžně interpretují jako přechodová práce mezi prvky Feuerbachovy a Hegelovy filosofie, které jsou v raném Marxovi ještě silně přítomny, a historickým materialismem zralého Marxe. V příspěvku se J. Bierhanzl pokusil ukázat (s odkazem na nedávno obnovené francouzské diskuse o „mladém Marxovi“), že *Rukopisy* ve skutečnosti obsahují ontologii, která není redukovatelná ani na pozůstatek německé klasické filosofie, ani na materialistické pojetí společenského života. Tuto původní ontologii se pokusil popsat jako ontologii smyslového, případně jako ontologii konečnosti lidské smyslovosti.

Po této úvodní přednášce vystoupil Michael Hauser s příspěvkem „*Marxovo neidentické pojetí přírody. Jak nebýt ani přírodním deterministou, ani kulturním konstruktivistou*“. V dnešních společenských vědách podle M. Hausera vznikly dva tábory oddělené propastí: pro jeden tábor je „příroda“ (evoluční či genetická determinovanost) pojmem poslední instance, z něhož lze odvodit sociální a kulturní fenomény; pro druhý tábor je „příroda“ v člověku pouhý kulturní konstrukt, jehož projevy je zapotřebí chápat jako výsledek určitých ideologických praktik (imperativu ovládnutí přírody). V příspěvku se autor pokoušel dokázat, že Marx vytvořil pojetí přírody, které tvoří most mezi oběma tábory.

Na to pak navázal Martin Kolář s přednáškou na téma „*Inverze marxistické teorie nadstavby v estetice Karla Kosíka*“. Marxova analýza výrobních vztahů, tak jak ji popisuje ve svém dnes již klasickém díle *Příspěvek ke kritice politické ekonomie* z roku 1859, je svým důrazem na ekonomickou strukturu společnosti jistým východiskem i v rámci uvažování Karla Kosíka. A to i v souvislostech problematiky teorie odrazu a tzv. realismu. Kosík v souvislosti s marxistickým pojetím „základny“ a „nadstavby“ aplikuje zvláštní „inverzi“, při níž dochází k posunu pojetí umění, kdy umělecké dílo osvobozuje od funkce odrazu. Na základě toho se dílo stává výrazem skutečnosti a je hybnou společenskou silou, která může utvářet „svět“.

Odpolední blok přednášek zahájil Jakub Chavalka přednáškou „*Marxovo pojetí proletariátu jakožto rodové bytosti*“. Příspěvek sledoval praktické strategie, jimiž Marx konstituoval proletariát coby naplnění jím koncipovaného obrazu lidství: rodové bytosti. Jak musí dělník utvářet sebe sama, aby vposled umožnil zrod proletariátu, a to nikoli v jeho bezprostřední, tedy nevědomé formě, nýbrž jako permanentní revoluční praxi? Předpokladem takového čtení je hypotéza, že Marx viděl v revoluci nejenom nutnou společenskou změnu, nýbrž také a především antropologickou transkonfiguraci bytosti, jež si v dějinách víceméně neprávem osobovala jméno člověk.

David Rybák potom promluvil na téma „*Jaké vědomí ví o produkci vědomí?*“. Spíše než o nějaké ucelené představení Marxe šlo v této přednášce o formulaci problémů spojených s celkovým rámcem jeho teorie: Produkce je podle Marxe způsob, jímž si člověk přivlastňuje přírodu skrze historickou společenskou formu, tj. Produktionskräfte a -verhältnisse. Přitom je člověk sám přírodní bytostí, čili v produkci si příroda přivlastňuje sebe samu. Ale kde je zdroj oprávnění tohoto tvrzení, odkud Marx ví, že jsou to výrobní vztahy a výrobní síly, co produkuje vědomí? Odkud ví o vztahu produkce? Jaké je to vědomí, které ví o tom, že vědomí je produkováno? Jinak řečeno, není „produkce“ (*Produktion*) a „životní proces“ (*Lebensprozess*) sice tím, skrze co je všechno u Marxe vysvětlováno, ale co samo vysvětleno není? Není to celé exegetická operace převrácení, stojící jako taková v metafyzice vědomí (jako zdroji Marxova vědění)?

Konferenci uzavřel Aleš Novák příspěvkem „*Marxovo místo v Heideggerových ‚dějinách bytí‘: myšlenkový experiment*“. Autor se ve svém myšlenkovém experimentu, inspirovaném letošním 200. výročím, pokusil najít Marxovo místo v Heideggerových

„dějinách bytí“, a tím konkrétně demonstrovat aplikaci této myšlenky. Následně zvážil její přínos pro porozumění danému autorovi a jeho myšlení na příkladu Marxových *Ekonomicko-filosofických rukopisů z roku 1844*.

Audiovizuální záznam celé marxovské konference je možné nalézt na kanálu Společnosti pro filosofickou antropologii na YouTube.

Aleš Novák